

УДК 72.02

Г.Д. Яблонська

ПАРАДИГМА ЗАГАЛЬНОЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ АРХІТЕКТУРИ

Одною з найважливіших проблем сучасності є раціонально-достатньо використання матеріальних та людських ресурсів, як нагальна проблема подальшого розвитку та існування людства. Проблема загальноекономічного підходу до всіх галузей людської діяльності стосується і такої її частини, як архітектура.

Суттєве скорочення матеріальних, енергетичних та людських ресурсів в архітектурно-будівельній галузі здійснюється за рахунок застосування нових підходів як до процесу архітектурної діяльності, так і до процесу створення архітектурного об'єкту різних рівнів ієрархії. Необхідність використання таких підходів документально закріплена рядом державних програм та законів [10,12,21] (Закон „Про архітектурну діяльність”, „Про основи містобудування”, Концепція Національної програми розвитку архітектури України, Концепція сталого розвитку населених пунктів України, Державна програма розвитку житлового будівництва із відповідною соціальною інфраструктурою на період до 2005 року, Програма доступного житла), а також ця проблема існує в рамках загальної концепції сталого розвитку, основою якої є тезис „розвиток повинен іти шляхом забезпечення потреб людства, не ставлячи під загрозу здатність майбутніх поколінь задовольняти свої потреби, та ряді рішень ООН (програма Хабітат II, що прийнята в 1996р., м. Стамбул „Сталий розвиток населених пунктів і забезпечення населення житлом”) та ін.

В умовах всезростаючих темпів розвитку з одного боку и все більшого усвідомлення проблем негативних наслідків такого розвитку як взагалі в суспільстві, так і в архітектурній діяльності зокрема, відповідальність архітектора значно зростає. У цей час вже стає неможливим ігнорувати глобальні проблеми, що пов'язані зі скінченністю ресурсів, розраховувати на сприятливу випадковість, ведення творчих пошуків методом „проб і помилок”. Сьогодні мають кардинально змінитися методи і критерії оцінок архітектурної діяльності. Архітектор приречений з'єднувати все зі всім, тобто він повинен мати універсальне системне мислення. Треба підкреслити, що загальноекономічний підхід зараз є стержнем концепції сталого розвитку проектування і будівництва[13].

В сучасних умовах реалізація комплексних проектних завдань не може здійснюватись без знань, засобів і методі цілого ряду дисциплін. Але все помітнішим стає віддалення вітчизняної архітектурної практики від тих видів

спеціалізованої діяльності, які раніше орієнтувалися як на теоретичні наукові основи, так і на предметно-галузеві і фактологічні.

Розвиток науки показує, що приріст нового знання ефективно відбувається в точках зіткнення різних наукових напрямків, проведенні міждисциплінарних досліджень. В архітектурній сфері вже знайшли своє місце такі наукові напрямки як архітектурна семіотика, архітектурна семантика, архітектурна ергономіка[19], архітектурна екологія[16,17], архітектурна кібернетика та ін. – так звані спеціальні та пограничні науки.

У цьому аспекті здається доцільним виділення напряму наукових досліджень – **архітектурну економіку, як відокремлену в сфері міждисциплінарних досліджень область практичної і теоретичної діяльності, пов'язану з науковим вивченням, проектуванням і експлуатацією архітектурних об'єктів побудованих на принципах економічної доцільності.**

Деякі аспекти архітектурної економіки розглядаються та досліджуються в багатьох напрямках архітектурної наукової діяльності, а також в суміжних з нею, але на сучасний момент існує потреба виділення цих аспектів в окремий дослідницький напрямок, що дає можливість більш цілісно та системно підійти до цієї проблеми.

Архітектурна економіка тісно пов'язана з такими напрямками архітектурних досліджень як: теорія архітектури, типологія будівель і споруд, технологія архітектурного проектування [4], управління якістю та нормування, архітектурна екологія, архітектурні конструкції та матеріалознавство. А також цей напрямок пов'язаний з економікою, організацією та технологією будівництва та іншими прикладними галузями архітектурної теорії та практики та суміжними дисциплінами, що охоплюють наукові опрацювання матеріальної, кількісної сторін архітектури і будівництва.

Загальною теоретичною базою досліджень зв'язаним з економічним підходом до питань архітектури, як діяльності та архітектури, як об'єкту займалися вчені різних напрямків як суто архітектурних так і суміжних з нею. Різні аспекти цієї проблеми відображені в дослідницьких роботах Азгальдова Г.Г., Білокопя Ю.М., Дьоміна М.М., Єжов В.І., Кашенко Т.О., Ключніченка Є.Є., Ковальського Л.М., Лаврика Г.І., Лицкевича В.К., Літошенко Г.В., Мардера А.П., Мироненка В.П., Михайленка А.В., Мойсеєнко З.В., Ніколаєнко В.Г., Підгорного О.Л., Рєпіна Ю.Г., Ричкова П.В., Рудницького А.М., Сазонова К.О., Ксєневича М.Я., Куцевича В.В., Слепцова О.С., Тімохіна В.О., Товбича В.В., Осітнянка А.П., Уренєва В.П., Фільварова Г.І., Фоміна І.О., Хараборської Ю.О. Хохлової Л.П., Черкєса Б.С., Шилова Е.Й., Штолька В.Г., Яблонського Д.Н., та багатьох ін.

Підвищений інтерес до економічних досліджень в архітектурі – це логічний наслідок змін, що відбуваються в професійному мисленні архітектора, відображення його спрямувань, орієнтованих на використання прикладних міждисциплінарних наукових досліджень.

Стрімке розширення і поглиблення економічних досліджень у різних сферах матеріального виробництва привело до того, що у структурі економічних досліджень відбувається процес розшарування знань, розвиток поглиблених предметних досліджень у багатьох галузях, який привів до якісних змін і переорієнтації економічної теорії і практики – економічна географія, просторова економіка, соціальна економіка [7,11], будівельна економіка [26] та ін. Не обійшов цей процес і архітектурну діяльність, але економічні питання розглядалися чи в суто фінансовому аспекті, чи в типологічному, чи в сфері кількісної оцінки архітектурних рішень [1,5,6,15,18,29]. До причин такого положення належить те, що економіка традиційно торкається кола дисциплін системно-діяльнісного характеру і пасивно відноситься до архітектурної діяльності. Разом з тим, нормативно-методичні установки в проектній справі тяжіють до механічного включення економіки до розряду „обмежуючих” творчий процес процедур. Подолання цієї укоріненої тенденції в професійній свідомості представляється сьогодні особливо актуальним.

Для обґрунтування та формування теоретичних основ архітектурної економіки, як самостійного напрямку наукових досліджень в архітектурній галузі проводиться аналіз сучасного стану загальноекономічних тенденцій в світовій та вітчизняній архітектурній науковій та практичній діяльності та визначається місце самостійного наукового напрямку „Архітектурна економіка” та сфера її наукових інтересів, а також формулюється концепція загальноекономічної основи архітектурного об’єкту, як частини матеріального штучного середовища; розробляється теоретично-понятійний апарат архітектурної економіки. Запропонована модель архітектурного об’єкту, як такого, що створюються на принципах збереження інформаційних, енергетичних та матеріальних ресурсів і визначені основні теоретично-методичні принципи загальноекономічного підходу до архітектури будівель і споруд.

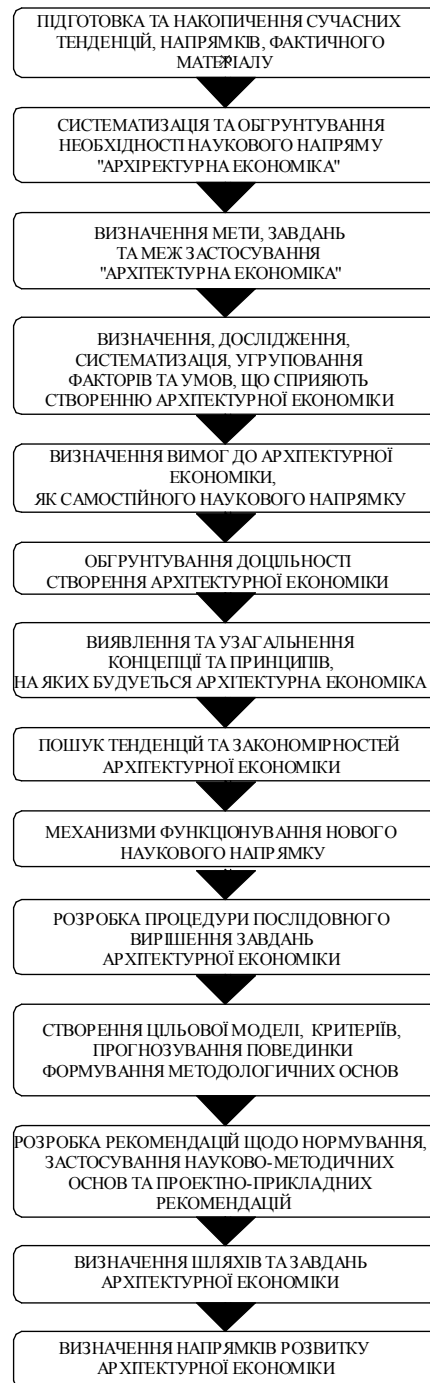

Рис. 1. Етапи створення архітектурної економіки як окремого наукового напрямку

Відділення та відособлення архітектурної економіки як окремого міждисциплінарного, пограничного наукового напрямку зумовлено наступними основними передумовами:

- назрілою суспільною потребою в цілеспрямованому розвитку загальноекономічного підходу (ЗЕП), що забезпечує розв'язання соціальних, екологічних, ресурсних та ін. проблем, що пов'язані з урахуванням як потреб сучасної людини, так і майбутніх поколінь і які, в силу

нескоординованості і системної невизначеності не можуть бути вирішенні в рамках інших видів архітектурної діяльності;

- існуючим стихійним, розрізненим розвитком ЗЕП, який суперечить сучасній тенденції свідомого формування загальносистемного підходу до вирішення проблем матеріальної діяльності в цілому, і архітектурної діяльності, як її складової;
- внутрішньою суперечністю і невпорядкованістю підходів до розробки конкретних проявів архітектурної діяльності з застосуванням принципів економії і його методологічного осмислення, які пов'язані з одного боку з повним чи частковим ігноруванням цієї проблеми, з другого розглядаються як пріоритетні і найбільш важливі, що призводить до безумовної і згубної розтрати інтелектуальних, часових і матеріальних ресурсів, посилює її невизначеність і розмитість;
- необхідністю наукового уточнення специфічної суті ЗЕП, його місця і призначення;
- необхідністю постійного наукового обслуговування і якісного поліпшення процесу реалізації архітектурного об'єкту за рахунок нових підходів і методів, дозволяють систематизувати і формалізувати різні процедури ЗЕП, і тим самим відкривають можливості для подальшого ефективного використання;
- зростаючою потребою формування єдиних наукових основ загально економічного проектування, що дозволяє узагальнити його сучасний емпіричний досвід, визначити перспективи його розвитку і скоординувати необхідні наукові дослідження в цій сфері.

Парадигма загальноекономічної ефективності архітектури полягає в сукупному взаємозв'язку теоретичних, методологічних та практичних заходів, які повинні впливати, як на процес управління, реалізації архітектурного об'єкту, так і на сам архітектурний об'єкт, який треба розглядати одночасно і з позицій організації простору, і з позицій місця для процесів життєдіяльності, і як його матеріальне втілення.

Формування основ теорії архітектурної економіки (АЕ) полягає: по перше, в науковому вивченні значних, узагальнених, сукупних якостей та сторін архітектурної економіки (базових основ, виявленні загальних проблем, тенденцій, закономірностей, факторів та умов, вимог, критеріїв і принципів, створення моделей), що є її фундаментальною складовою; по друге, в з'ясуванні та дослідженні окремих сторін АЕ з позицій накопичення фактів та проявів, їх узагальнення, класифікацію та систематизацію, що стає базою для фундаментальних та прикладних складових теорії, що є її фактологічною складовою; по третє, в опрацюванні окремих принципів та прийомів, що

спрямовані на задоволення практичних потреб галузей та дослідників та проектувальників. Це питання моделювання, форми її прояву та оцінка, параметризація (кваліметрія, нормування, оптимізація формування та прогнозування розвитку в контексті загальноекономічного підходу до архітектурної діяльності (архітектура як процес, архітектура як об'єкт), що є її прикладною складовою.

Різноманітність задач пов'язаних з архітектурною діяльністю, множина та не систематизованість напрямків, невідповідність інформаційних рівнів освітлення проблем її загальноекономічної основи вказує на необхідність розробки цілісної системи як основи формування завдань, визначення вектору досліджень, прийняття рішень, структуризації інформації, поділ її на достатньо відому та гіпотетичну.

Для вирішення цієї проблеми пропонується методика синтезу стратегій моделювання архітектурної діяльності як такої, що базується на загальноекономічному підході. Великий обсяг інформації, що охоплює простір проблеми потребує переходу до інформаційного масиву, використання якого дозволяє спланувати стратегію рішення проблеми різними шляхами. Екстраполяційний метод прогнозування передбачає опис гіпотетичного стану процесу чи об'єкту на основі виявлення закономірностей його змін в просторово-часовому континуумі. Його доцільно використовувати для прогностичного моделювання складових архітектурної діяльності, які достатньо піддаються формалізації. Метод цільового прогнозування передбачає створення ідеальної гіпотетичної моделі процесу чи об'єкту в майбутньому з подальшою розробкою засобів досягнення мети. Він більш придатне для моделювання процесів і явищ, які важко формалізувати.

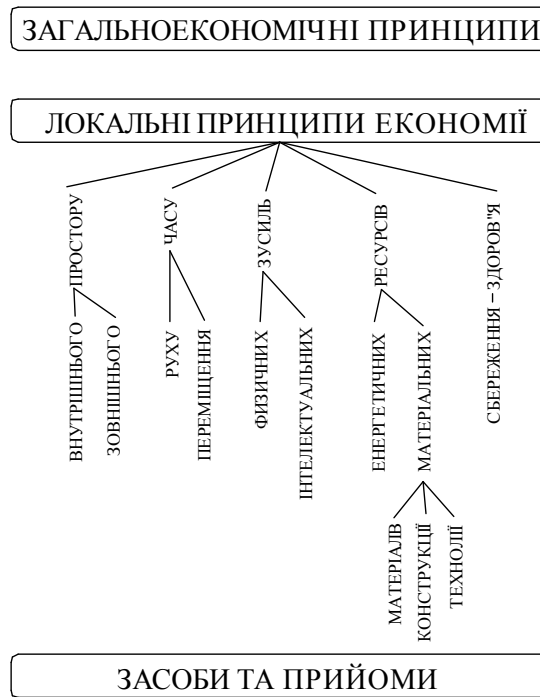
Згідно визначених вимог і критеріїв, спираючись на виявленні тенденції і закономірності, досвід регулювання економічних процесів встановлені принципи загальноекономічного підходу до архітектури в цілому і її різних аспектів – архітектура як діяльність, архітектура як організація простору, архітектура як місце для процесів життєдіяльності, архітектура як матеріальне втілення, що потребує ресурсів, як до своєї реалізації та експлуатації.

Предметно-методичний підхід полягає в урахуванні специфіки досліджень конкретних економоспрямованих завдань архітектурної діяльності, як в сфері дослідження процесів, так і в дослідженні об'єкту, як результату цієї діяльності.

Вдосконалення та адаптація архітектурно-типологічної та нормативно-методичної бази як інструменту регулювання і контролю якості архітектури нерозривно пов'язані до приєднання України до загальносвітових тенденції направлених на пошук ефективно-економічних підходів до архітектури.

Незважаючи на те, що проблеми економічності (раціональності,

ефективності і ін.) архітектурної діяльності розглядаються в багатьох наукових дослідженнях та застосовуються в архітектурній практиці, але в цій галузі залишилась невирішеною проблема архітектурної економіки як цілісного системного підходу, що є нагальною потребою в нових соціально-економічних умовах, які склалися в світі і в Україні.

Література

1. Азгальдов Г.Г. Квалиметрия в архитектурно-строительном проектировании.- М.:Стройиздат,1989.-272с.
2. Архитектурно-строительное проектирование. Методология и автоматизация.: Совм. Изд. СССР-Франция / Э.П. Григорьев, А.А. Гусаков, Ж. Зейтун, С. Порада / под. ред. А.А. Гусакова. – М.: Стройиздат,1996.-240 с.
3. Богданов А.А. Всеобщая организационная наука (Тектология). В 2-х т. – М.: Экономика, 1989.- т. 1 - 304 с.; т. 2 - 351 с.
4. Бархин Б.Г. Методика архитектурного проектирования. М.:Стройиздат,1969.-224 с.
5. Демин Н.М., Лаврик Г.И. Количественные методы решения задач районной планировки// Градостроительство: Сборник.- К.: НИИТАГ,1973.-С.3-9.
6. Демин Н.М. Управление развитием градостроительных систем.- К.:Будівельник,1991.-185с.
7. Дурманов В.Ю. Социальная основа планировочного развития жилища: Дис... д. арх.: 18.00.02/ Львовский политехнический институт-М.,1992.-531с.: илл.
8. Ежов В.И., Слепцов О.С., Гусева Е.В. Архитектурно-конструктивные системы гражданских зданий. - К.: Лиценз и Арх, 1998. - 218 с.

9. Жилищная экономика (Housing Economics): Пер. с англ. под.ред.Г.Поляковского.-М.:Дело,1996.-224с.
10. Інформаційно-аналітичні матеріали до засідання колегії Держбуду України з питання "Про стратегічні напрямки діяльності будівельного комплексу України на новому етапі соціально-економічного розвитку держави". - К.: Держбуд України, 2005. - 145 с.
11. Ключниченко Є. Є. Соціально- економічні основи планування та забудови міст / Українська академія архітектури; Державний науково- дослідний і проектний ін-т містобудування Держбуду України. — К. : НДПІ містобудування, 1999. — 348с. : іл.
12. Концепція державної житлової політики. Від30 червня 1995 року №254/95-ВР
13. Ксеневич М.Я. Містобудівні основи сталого розвитку міста Києва -Глав. управління містобудування та архітектури м. Києва, УАА, ДНДПІ містобудування, інститут Урбаністики у м. Києві; 2002.-170с.
14. Лаврик Г.И. Методологические проблемы исследования архитектурных систем: Автореферат...д-ра арх.: 18.00.01/ Моск. Гос. ком. по гражд. строительству и архитектуре при Госстрое СССР. Центр. научно-исслед. ин-т теории и истории архитектуры. - М., 1979. - 36 с.
15. Лаврик Г.І. Основи системного аналізу в архітектурних дослідженнях і проектуванні: Підручник для студ.вищ.навч.закладів. – К.:КНУБА; Українська академія архітектури, 2002.-138с.:іл.
16. Леру Р. Экология человека – наука о жилищном строительстве.-М.:Изд-л-ры по строительству,1970.-263с.
17. Маркус Т.А., Моррис Э.Н.Здания, климат и энергия. -Л.: Гидрометеиздат ЭВ.-543с.
18. Мерлен П. Город. Количественные методы изучения. -М.: Прогресс, 1977.-262с.
19. Мироненко В.П. Методологічні основи оптимізації архітектурного середовища// Автореф.дис...д-ра архитектуры:18.00.01/ Харків.Держ.тех.ун-т буд.і арх.-Х.:1999.-32с.
20. Подолинский С.А. Труд человека и его отношение к распределению энергии.- М.: Ноосфера, 1999 – 81 с.
21. Постанова Верховної Ради України «Про концепцію сталого розвитку населених пунктів», 1999р.
22. "Проект стратегии ЕЭК в области устойчивого качества жизни в населенных пунктах в XXI веке". ООН, Комитет по населенным пунктам. Женева, 19 сентября 2000 г

23. Товбич В.В., Сисойлов М.В. Архітектура: Мистецтво та Наука. (Том 1: Становлення та розвиток процесів і явищ Архітектури) – Дніпропетровськ: Свідлер, 2007.-1020с.
24. Тонский Д.Г. Экономическое прогнозирование городского жилищного строительства: методические вопросы.-М.:Стройиздат,1982.-136с.,табл.
25. Фридман И. Научные методы а архитектуре. Пер с англ.-М.:Строиздат, 1983.-160с.
26. Шилов Э.И. Проектирование в строительстве: Экономика, организация и управление. - К.,Урожай,1992.-176с.
27. Экономика проектных решений жилых зданий / Данько М.С., Вайн С.И., Говорунов В.Ф., Даль Р.Г.-К.:Будівельник, 1980. – 176с.
28. Яблонская А.Д. Архитектурная экономика. Проблемы, задачи, приемы. //н.-техн.зб. „Сучасні проблеми архітектури та містобудування”, вип.№17,КНУБА, 2007р., С.14-22.
29. Яблонский Д.Н. Количественные методы решения задач типологии жилища.- К.:Будівельник,1971.-104с., сх.

Анотація

В статті розглядаються питання загальноекономічного підходу до архітектури в цілому і її різних аспектів – архітектура як діяльність, архітектура як організація простору, архітектура як місце для процесів життєдіяльності, архітектура як матеріальне втілення, що потребує ресурсів, як до своєї реалізації та експлуатації. Висвітлюється питання архітектурної економіки, як відокремленої в сфері міждисциплінарних досліджень області практичної і теоретичної діяльності, пов'язаної з науковим вивченням, проектуванням і експлуатацією архітектурних об'єктів побудованих на принципах економічної доцільності.

Аннотация

В статье рассматриваются вопросы общеэкономического подхода к архитектуре в целом и ее разных аспектов – архитектура как деятельность, архитектура как организация пространства, архитектура как место для процессов жизнедеятельности, архитектура как материальное воплощение, которое требует ресурсов для своей реализации и эксплуатации. Рассматриваются вопросы архитектурной экономики, как выделенной в сфере междисциплинарных исследований области практической и теоретической деятельности, связанной с научным изучением, проектированием и эксплуатацией архитектурных объектов построенных на принципах экономической целесообразности.